

Дрозд В.П., студентка,
Юридичний факультет,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Науковий керівник: Шуст Н.Б., д.с.н., професор

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ СМЕРТЮ ПОТЕРПІЛОГО

Конституція України проголошує, що людина, її життя та здоров'я є найвищими соціальними благами, які охороняються та гарантуються державою [1]; блага матеріального характеру, які не підлягають грошовій оцінці, а тому будь-яке посягання, яке безпосередньо спричиняє шкоду здоров'ю або смерть особи є протиправним діянням. Завдання особі такої шкоди породжує виникнення зобов'язання, яке Цивільний кодекс України (далі ЦК) відносить до недоговірних і відокремлює в окремий інститут «Відшкодування шкоди» [2].

Сучасна судова практика засвідчує, що застосування норм даного інституту носить неоднаковий характер, а тому потребує узагальнення та вдосконалення.

Як відшкодовується шкода, завдана смертю особі? Як здійснюється визначення розміру відшкодування та у яких випадках припускається перерахунок суми? Що підлягає доказуванню при вирішенні спору? Питання, які досить актуальні в умовах сьогодення і слід розібрати.

Особливість цього зобов'язання полягає в тому, що в результаті заподіяння шкоди настає смерть особи, а тому вона не може бути суб'єктом правовідносин, оскільки не володіє право- та дієздатністю. У такому випадку цивільне законодавство передбачає перехід права на відшкодування особам, які можна розділити на дві групи:

- непрацездатні особи, які були на утриманні померлого або мали на день його смерті право на одержання утримання;
- дитина потерпілого, народжена після його смерті.

Цивільний кодекс України визначає не лише виключний перелік осіб, але й строки, протягом яких вони мають право отримувати відшкодування шкоди. Так, згідно зі ст. 1200 ЦК України шкода дитині відшкодовується до 18 років; чоловікові чи дружині, батькам, які досягли пенсійного віку—довічно; інвалідам—впродовж їх інвалідності; непрацездатні особи, які були на утриманні померлого вправі отримувати протягом п'яти років з дня його смерті, а одному

з членів сім'ї, який не працює і здійснює нагляд за дітьми, братами, внуками – до досягнення ними 14 років [2].

Потрібно врахувати, що непрацездатні особи, які мали в своєму розпорядженні власний заробіток або пенсійне забезпечення на час його смерті можуть визнаватись утриманцями, але якщо частка заробітку померлого була основним джерелом їх існування. У даному випадку можна спиратись на судову практику, а саме на висновок Верховного Суду, який вказав, що підлягає доказуванню при вирішенні спорів по відшкодуванні шкоди.

Наприклад, позивач просив стягнути з відповідача відшкодування шкоди, завданої смертю сина за період з 4 серпня 2011 року по 30 червня 2017 року. Мотивував своє рішення тим, що на момент смерті був непрацездатним, є інвалідом 2 групи довічно та отримував мінімальну пенсію. Заробіток сина був постійним та основним доходом родини, який утримував крім нього ще двох синів та матір.

Верховний Суд України, скасувавши рішення суддів першої та апеляційної інстанції, які задовільнили вимоги позивача, направив справу на новий розгляд. Суд пояснив, що якщо предмет позову є відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого, доказуванню підлягає не лише факт родинних відносин, а й факт перебування на утриманні померлого та потреба у матеріальній допомозі. Сам факт проживання за однією адресою із загиблим не може свідчити про перебування на його утриманні.

Крім цього, суд, при призначенні обов'язку відшкодувати шкоду з 2011 року, не врахував той факт, що виплати, які призначені але не отримані вчасно, підлягають задоволенню на час, що не може перевищувати 3 роки. А, встановивши, що потерпілий мав двох дітей, які є неповнолітні і вправі отримувати відшкодування коштів до досягнення ними 18 річного віку, суд повинен був вирішити питання щодо залучення до участі у розгляді даної справи їх законного представника, оскільки розмір відшкодування шкоди на користь батька загиблого може впливати на інтереси дітей [3].

Яким же чином здійснюється визначення розміру суми? ЦК України зазначає, що шкода особам відшкодовується у розмірі середньомісячного заробітку потерпілого, з вирахуванням частки, яка припадала на нього ж самого, працездатних осіб, які перебували на його утриманні, але не мають права на відшкодування. Склад доходів останнього включав і пенсію, суми, що він отримував за договором довічного утримання і т.д. Розглянемо проблему із судової практики.

Заробіток померлого становив 1000 грн. На його утриманні перебували: працездатна жінка, яка не працювала, та три неповнолітні сини. Тобто $1000:5=200$ грн – це частка, яка припадала на кожного члена сім'ї. Так як право на відшкодування мають троє дітей, на них припадає 600 грн.

Кінцевий розмір відшкодування, який обчислений для кожної з осіб, що мають на це право, не підлягають наступному перерахунку, крім випадків, передбачених ч. 4 ст. 1200 ЦКУ. Сюди належать народження дитини, яка була зачата за життя померлого, а також призначення виплати особам, що доглядають за дітьми, братами, внуками померлого. У цьому разі частка розміру відшкодування, що припадає на кожного з них, визначається, виходячи з фактичного числа утриманців потерпілого, а також непрацездатних осіб, які не були на його утриманні, але мали на це право.

Зважаючи на те, що все більший інтерес приділяють відшкодуванню саме моральної шкоди, то законодавець у ст. 1168 ЦК чітко визначає, що моральна шкода завдана смертю фізичної особи, відшкодовується лише її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю [3].

Отже, як бачимо, відшкодування шкоди – один із найважливіших інститутів сучасного українського права. Шкода, яка завдається життю або здоров'ю людини, що спричинює її смерть не може бути відшкодована в натурі, адже її грошова компенсація найчастіше не в змозі призвести до повного відновлення порушеного стану потерпілого. Ця обставина визначає специфіку цього делікту. Обсяг зазначеної шкоди, що підлягає відшкодуванню потерпілому, повинен складатися із двох елементів: компенсації майнових втрат та компенсації моральної шкоди.

Література

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996.
2. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003.
3. Постанова Пленуму ВСУ від 24 жовт. 2003 р. № 4 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди».